

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד שיעור מורה מוריני הרב יהודה גנס שליט"א שבת ויצא תשע"ז:

- א. "ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה... והנה ה' נצב עליו..."¹, ובמדרש רבה אמרו על פסוקים אלו: "רבי שלמוני... אמר תרכוסא [שלחן] של שלש רגלים הראה לו... את הוא רגל שלישי, היא דעתיה דרבי יהודה... כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, מה החבל הזה פחות משלשה אין מפקיעין אותו, כך האבות אין פחות משלשה".
- ב. וכוונת הדברים לפי פשוטם היא שע"י יעקב השלישי שבאבות הונח היסוד לכלל ישראל שלהם תינתן התורה, והעולם כולו יתנהג ע"פ מעשיהם, וזהו כביכול שה' ניצב עליו, דהיינו שהקב"ה קבע שע"פ מעשיו ומעשי זרעו תתנהג הבריאה.
- ג. עוד אמרו שם שיעקב לקח אבנים ואמר שאם יתאחו סימן הוא שהוא מעמיד י"ב שבטים ושאל פסול יוצא מזרעו וכו', והכל עולה לכוונה אחת שיעקב בחיר האבות זכה להעמיד את הכלל ישראל, ולא יצא פסול מזרעו, ולא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ויצחק שיצא ממנו עשו.
- ד. והנה יעקב בחיר האבות מדתו היא מידת האמת, וכמו שנאמר "תתן אמת ליעקב", ועליו הוטל להעמיד את כלל ישראל דוקא בבית לבן הארמי שהוא ההיפך הגמור מזה.
- ויתכן שביאור הדבר הוא שמידת האמת ניכרת דוקא במקומות שיש נסיונות של רמאות, ודוקא במקום הרמאות הגדול עמד יעקב בנסיון ולא למד מלבן, ובזה הראה את גודל מידת האמת שבו.
- ה. והנה כתב בשלחן ערוך בסוף הל' שכירות פועלים וז"ל "מוזהר הפועל שלא יבטל מעט כאן ומעט כאן אלא מחויב לדקדק על עצמו... וכן חייב לעבוד בכל כוחו שהרי יעקב הצדיק אמר כח בכל כוחי עבדתי את אביכן לפיכך נטל שכרו שנאמר ויפרוץ האיש מאוד מאוד".
- ו. ויתכן שבדוקא הלכה זו של חובת הפועל למעביד נלמדת מיעקב אבינו להראותנו את גודל מידת האמת של יעקב, שלמרות שעבודתו אצל לבן היתה ברמאות והחליף את משכורתו עשרת מונים וכו', עם כל זה "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני... ללמדנו עד כמה חובת האמת מגיעה.
- ז. והנה השלחן ערוך סיים ש"לפיכך נטל שכרו" ללמדנו שההליכה בדרך יושר היא סגולה לעשירות, ומאידך ידוע שהרמאות היא סיבה לעניות, וכמבואר בהרבה מקומות. [וכמו שאמרו חז"ל שלאחר המבול הפחתא היא בת זוג של השקר וכל מה שאדם צובר ע"י שקר מאבדת הפחתא וכו'].
- ח. והנה גם לגבי ריבית מצינו ש"המלוה בריבית נכסיו מתמוטטין", ויתכן שביאור הדבר הוא כנ"ל שלאחר שאסרה התורה ריבית, הרי לקיחת הריבית היא כגזל וכל הלוקח ממון שאינו מגיע לו כדין אינו אלא מפסיד עי"ז.
- ט. והנה בשב"ק יסיימו רבבות ישראל בלימוד דף היומי את פרק איזהו נשך, וכאן המקום לעורר בנושא ריבית דבלא יודעים אפשר להיכשל בכל מיני עסקאות בתשלומין וכו' באיסור ריבית, וכן בקופות גמל וכו', וכבר עוררו השבוע בנושא ההשקעות שהתחדשו ע"י ביטוח לאומי עבור הילדים להיזהר לעשותם כדין.

¹ בראשית כ"ח י"ב י"ג.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

- א. מעשה שהיה השבוע באדם שקיבל ספה מקרוב משפחה שקנה דירה עם תכולתה כולל הספה, ובכרית שבספה נמצא מוטמן סכום כסף, ונשאלה השאלה האם יש חובת השבה על הכסף לבעלים ממנו נקנתה הדירה [אלא שיתכן מאוד שאף הוא קיבל את הספה ממישהו, וגם בינתיים לאחר המכירה גרו שוכרים בדירה עד שנכנס אליה הקונה, שיתכן ששלחם הכסף], או שמא הכסף שייך לקונה שקנה את הדירה עם תכולתה, או שהכסף הוא של המוצא כדין מוצא אבידה לאחר יאוש.
- ב. והנה פשוט שהקונה לא קנה את הכסף בקניית הדירה למרות שקנה את כל תכולתה, שאין דעת האדם למכור כסף המוטמן בדירה שאינו יודע מזה, [והרי זה כקנה דבר בחזקת בדיל ונמצא שהוא של כסף שהרי זה מקח טעות², וק"ו כאן].
- ג. והנה גם אם היה יאוש על הכסף לא קנהו הקונה בקנין חצר, וכדקיי"ל שאין האדם קונה בקנין חצר מה שלא עתיד להימצא, ולכן נראה שקונה הדירה לא זכה בכסף.
- ד. אולם מה שיש להסתפק בו, האם יש לדון שבעל הכסף התיימש ממנו, וא"כ הכסף [מעיקר הדין של מוצא], או שמכיון שמסתבר שיש חשש גדול שהמניח שכח מקיומו של הכסף, שמא נחשב הדבר כיאוש שלא מדעת דקיי"ל דאינו יאוש.
- ה. אלא שיש לדון, ששמא יאוש שלא מדעת אינו אלא כשהאדם סבור שהכסף עדיין ברשותו, אולם כל ששכח והסיח דעת מהכסף שמא דינו כיאוש, ומאידך י"ל דיאוש אינו אלא כשיודע שהכסף נאבד ואמר 'וי ליה לחסרון כיס', אולם כל שאינו יודע מזה אין כאן יאוש.
- ו. והנה מצינו במשנה בבבא מציעא³ שהמוצא בגל ובכותל ישן ה"ה שלו, משום שתולים שהכסף הוא של האמוריים שהטמינו אותו שם קודם כניסת ישראל לארץ ישראל, וברא"ש שם כתב שאין צריך לתת את הכסף לכל עם ישראל, משום שישראל התיאשו מכסף זה.
- ותמהו שם באחרונים⁴ הלא ישראל לא יודעים כלל קיומו של כסף זה, והוי יאוש של"מ, ומדוע הכסף של מוצאו. וכתב באילת השחר להוכיח מזה שכל שסבור האדם שאין לו כסף חשיב יאוש, ועיי"ש שהביא עוד ראיה ליסוד זה.
- ז. וכעין זה מוסרים בשם החזון איש⁵, שמה שמוצא מעות ה"ה שלו משום ש"אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה", על כרחך אין הכוונה שהאדם יודע כל הזמן כמה היה לו וכמה יש לו, שהרי אין זה שייך כלל בכסף קטן, אלא שכל שממשמש ויודע שיותר מזה אין לו הרי זה כיאוש על מה שאבד ממנו, ומוכח א"כ כנ"ל.
- ח. ובאמת שכן נראה מדברי הרשב"א בחידושו⁶ שהקשה מדוע תולים בשל אמוריים ולא שהיה הכסף של אבותיו של בעל הבית ושכח ממנו והרי זה כיאוש, ותירץ דחשיב יאוש מדבר שהוא ברשותו שאינו יאוש, עיי"ש, הרי שפשוט שלרשב"א ששכחה חשובה כיאוש וכנ"ל.
- ט. ולכן נראה דמעיקר הדין הכסף של המוצא, וכדין מוצא אבידה לאחר יאוש, אלא דלפנים משורת הדין יש להחזירה למוכר [באם יתברר שהוא הניח שם את הכסף] וכדין המחזיר אבידה לאחר יאוש.

² וכמבואר בשו"ע חו"מ ס"ו רל"ו.

³ דף כ"ה:

⁴ עיין חידושי רבי משה קאזיס.

⁵ עיין בס' משפט האבידה ועוד.

⁶ ב"מ כ"ו.